

МУЗЕЄЗНАВСТВО

УДК 069.1:378.4(477-25) НаУКМА

Бондарець О. В.

НаУКМА І МУЗЕЇ: ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ДІАЛОГУ

Ця розробка є тезами доповіді, яка готувалася автором до Науково-практичної конференції «Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи», що проводилася Національним Києво-Печерським історико-культурним заповідником (вересень 2013 р.). Наголошується на деяких особливостях співпраці музеїв та вищих закладів освіти. Аналіз досвіду такої співпраці має бути одним із напрямів вивчення музейної педагогіки.

Ключові слова: музей, музейна педагогіка, НаУКМА.

1. На сучасному етапі, розглядаючи музей як комунікативну систему, а музейну аудиторію як учасника діалогу, що здійснюється в музейному середовищі, музейна педагогіка акцентує особливу увагу на проблемах, які пов'язані із змістом, методами і формами освітнього напряму діяльності музеїв, а також на специфіці педагогічного впливу музеїв різних типів та профілів на різні вікові, освітні та інші категорії музейної аудиторії.

На практиці ж, особливо в 1990-ті роки, музеї зосереджують увагу на співпраці із середніми закладами освіти. При цьому активно пропагується дитячий напрям музейної діяльності (робота з дошкільнятами та учнями молодших класів).

2. Вищі заклади освіти насамперед з метою закріплення та поглиблення знань з низки навчальних курсів звертаються до основних музейних послуг, зокрема, замовляють оглядові та тематичні екскурсії, які пропонуються музеями. Сприяти глибшому ознайомленню з культурно-історичними цінностями, зокрема студентів першого року навчання факультету гуманітарних наук НаУКМА, покликана ознайомча (музейна) практика. Її мета – формування ціннісних орієнтирів, гуманістичної форми ставлення до навколишнього світу і до себе та емоційно-ціннісного підходу до знань; виховання

музейної культури (поваги до пам'яток історії та культури, розуміння музейної мови); ознайомлення з експозиційними та фондovими (за можливості) колекціями музеїв різних типів (публічних, академічних, навчальних) та профілів (історичних, художніх, літературних, природничих, технічних, комплексних). Практика проводиться нині на базі музеїв м. Києва, а раніше (проводиться щорічно з 1994 р.) програма практики включала також 1–2-денні поїздки до інших міст України. Після закінчення практики кожен студент здає керівникові звіт про практику, де аналізуються підсумки проведеної роботи, висловлюються побажання з метою вдосконалення практики. Оскільки календарний план практики передбачає 12 робочих днів (тобто не менше 12 екскурсій, часто останні роки – 13–16), то ці звіти можуть бути важливим джерелом для дослідження. Звіти пишуться в довільній формі, і студенти аналізують як експозиції музеїв, так і екскурсії, зокрема, часто порівнюють якість наданих послуг (зрозуміло, з позицій студента першого року навчання факультету гуманітарних наук). Важливим, на нашу думку, є також значення, яке надає музеям ця молодіжна аудиторія.

3. Вважаємо за потрібне звернути увагу на кілька цитат із звітів з музейної (ознайомчої) практики.

«Ніколи особливо не любила музеї. Але ніколи особливо не замислювалася, чому саме. Єдиною ясною причиною небажання ходити і розглядати експонати були нудні екскурсії, які занадто сильно нагадували шкільні уроки. Можливо, екскурсії були навіть нудніші, адже тьоті, що їх проводили, абсолютно не звертали увагу на те, що ми – діти. Радіючи, що хоч хтось нарешті до них завітав, вони вивалювали на наші бідні голови тонни незрозумілої дітям інформації, вважаючи, напевно, що така кількість дат, подій, прізвищ якимось чином допоможе нам краще зрозуміти виставлені речі. Як результат – мирний сон на екскурсіях і бурхлива радість по їх закінченні» [14, с. 3].

«Який стереотип склався про музей у свідомості пересічної людини? Музей, – скаже вона, – заповідник, склеп із естетично вдало (іноді!) розташованими речами історичного значення... Варто зазначити, що настав час змінити підхід до музейництва як до “покритого порохом” і “старого” історичного минулого, яке представлене речами за склом. Необхідно звільнити простір для нових думок, змести павутину посередності з музею. Лише тоді похід до музею буде стояти у списку перед походом у кіно» [10, с. 1–2].

«Узагалі сприйняття музею в рідному місті у моїй свідомості мало присмак чогось недоступного, нецікавого (а якщо цікавого – то нудного), незрозумілого, а тому такого, що не заслуговувало на мою увагу. Відвідання музею було певним обов'язком (перед ким?..), певною даністю, зрештою, це було тим, що я повинна була робити, щоб бути освіченою, культурною, інтелегентною людиною (у моїй свідомості це стояло на тому ж рівні, що й знання класичних творів музики, образотворчого мистецтва, літератури і, безперечно, їх авторів). Чому ж, відвідавши безліч музеїв за кордоном, я звернула увагу на музеї України лишень зараз, “виконуючи обов'язок” студентки гуманітарного факультету, чому тільки зараз до мене прийшла думка “а насправді це так цікаво!!!” і “чому наша музейна практика така коротка?”?» [13, с. 2].

Ці цитати, на наш погляд, не суперечать загальній громадській думці щодо ролі музею та наявності «асоціацій не обов'язково радісного забарвлення», що пов'язані у відвідувачів із поняттям «музей» (напр.: [3, с. 25–26]). Не ставлячи за мету проводити спеціальне різнопланове дослідження цієї проблеми, автор, читаючи звіти протягом 1994–2013 рр., із сумом констатує, що думка студентів першого року навчання залишається незмінною.

Можливо, готуючи не лише нову експозицію, а й екскурсію, наукові працівники музеїв неодноразово повинні нагадувати собі про значення речі в культурі (напр.: [1; 2; 4; 5, с. 38–41; 11; 12; 15; 16]) та розуміння музейництва як, наприклад, за Ю. А. Омельченком, специфічного способу освоєння світу, що реалізується у сфері трирівневої системи успадкування історико-культурних цінностей у їхній предметній формі, як засобу забезпечення міжпоколінної трансмісії соціального досвіду (напр.: [6–9]).

Не лише знання теоретичних засад музейництва, а й спеціальна і теоретична, і практична підготовка (тобто музеологічна освіта) є на сьогодні важливою (необхідною) для наукових працівників музею. Звісно, ті науковці, що мають значний досвід музейної роботи, будемо сподіватись, самостійно освоїли і музеєзнавство (музеологію). І хоча традиційно вища освіта у сфері однієї з профільних наукових дисциплін (або і суміжній) дотепер залишається вирішальною передумовою для прийняття на наукову роботу до музею, проте вона далеко не достатня для виконання музейних завдань, у тому числі й освітніх.

4. Нині (з 2007 р.) в Україні спеціальність «Музеєзнавство. Пам'яткознавство» (шифр 26.00.05; науковий ступінь – з культурології, історичних наук, мистецтвознавства) належить до галузі наук «Культурологія».

Але в НаУКМА музеєзнавчі курси в навчальних планах кафедри культурології значилися ще з часу заснування (1992 р.) та читалися з 1994 р. Навіть передбачалася (до 1996 р.) програма підготовки магістрів за напрямом «Музейна справа й охорона пам'яток історії та культури». І лише пізніше була розроблена сертифікатна програма «Музеєзнавство» (ухвалена в 2001 р.).

Викладання нормативного навчального курсу «Музеєзнавство», як і низки вибіркового навчальних курсів напряму підготовки 6.0201 «Культурологія» (освітньо-кваліфікаційний рівень – бакалавр), передбачає практичні заняття на базі музеїв м. Києва. Тематика практичних занять (напр.: «Специфіка комплектування музейних зібрань», «Атрибуція музейного предмета», «Збереження музейних фондів. Основи консервації та реставрації», «Специфіка експозиційної діяльності» тощо) потребує надання музеями додаткових послуг (зокрема, доступу до фондів музейних зібрань тощо). Співпраця з Національним музеєм історії України, Музеєм історії міста Києва, Музеєм гетьманства, Національним музеєм мистецтв імені Богдана та Варвари

Ханенків, Національним художнім музеєм України, Національним Києво-Печерським історико-культурним заповідником та ДПНКММК «Мистецький арсенал» давала змогу виконати програму навчальних курсів. І хоча НаУКМА передбачає оплату цих практичних занять, часто музеї не готові з тих чи інших причин задовольнити цю потребу, розширити спектр номенклатури музейного продукту.

5. Серед вибіркових професійно-орієнтованих навчальних дисциплін є дослідницька (музейна) практика. Окрім закріплення та поглиблення знань з навчального курсу «Музеєзнавство» вона передбачає вивчення експозиційних та фондових (за можливості) матеріалів за темою наукових досліджень, роботу з музейною документацією та архівними матеріалами, ознайомлення із системою організації роботи музеїв та методикою музейної діяльності, оволодіння методикою підготовки та проведення екскурсій. У кінці практики студент здає тематичну (згідно з темою наукових досліджень) екскурсію керівнику практики та співробітникам відповідного відділу музею (науковому консультанту). Колеги-практиканти беруть участь у прослуховуванні екскурсій та її обговоренні. На кафедрі здається контрольний текст екскурсії та звіт про проходження практики та проведення екскурсії студентом. Оскільки практика є вибірковою, то вона відбувається не щороку і кожного разу її проходить різна кількість студентів (наприклад, у травні – червні 2013 р. її проходили 19 студентів на базі 9 музеїв м. Києва). НаУКМА також протягом останніх років передбачає оплату наукових консультацій. Але не всі музеї готові обговорювати умови співпраці, як у рамках цієї практики, так і взагалі. Зокрема, оплата індивідуальних наукових консультацій для студентів і для фахівців має бути різною, оскільки потребує різних додаткових зусиль музею (наприклад, у Національному музеї мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків вона не диференціюється, а в багатьох музеях узагалі оплата такої послуги,

як і сама послуга, не передбачаються). Вимагаючи від вищих закладів освіти угоду про співпрацю (інколи вони традиційно звертаються до музеїв із гарантійними листами), самі музеї не бажають обговорювати ні предмет угоди, ні зобов'язання сторін. Саме така ситуація склалася зі спробою укласти довготривалу угоду про співпрацю НаУКМА та Національного заповідника «Софія Київська».

6. Співпраця музеїв та вищих закладів освіти (важлива та плідна для цих установ/закладів) має здійснюватися через погоджену організацію спільної не лише навчальної (читай – освітньої, оскільки «музей передусім не місце здобуття знань, а місце розуміння» [3, с. 181], але все ж таки «може стимулювати навчальний процес, однак індивідуально та добровільно» [3, с. 186]), а й наукової та науково-методичної діяльності.

Досвід участі професорсько-викладацького складу та спудеїв кафедри культурології НаУКМА в наукових заходах (конференціях, семінарах тощо), що організовуються музеями, та запрошення наукових працівників музеїв до участі в наукових заходах кафедри чи НаУКМА наявний, хоч і, на нашу думку, незначний. Зокрема, щодо спільної організації наукових заходів кафедрою та музеями автор може лише пригадати організацію та проведення конференції «Японська культура: традиції і сучасність» (спільно з Національним музеєм мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків у жовтні 2005 р.) [17]. Перспективними можуть бути конференції та видання збірників наукових праць на музеологічну тематику.

Можна, звісно, пригадати й неодноразові звертання кафедри до наукових співробітників музеїв щодо рецензування курсових та кваліфікаційних робіт студентів. Інколи й кафедра рецензує наукові концепції музейних експозицій та інші наукові доробки музейних працівників.

7. Узагальнення досвіду співпраці музеїв та вищих закладів освіти має бути одним із напрямів вивчення музейної педагогіки.

Список літератури

1. Акопян К. З. Вещь в культуре / К. З. Акопян // Культурология. XX век. Словарь. – СПб.: Университетская книга, 1997. – С. 70.
2. Бондарець О. В. Буття речі як феномена культури середньовіччя / О. В. Бондарець // Український музей. – К.: Фоліант, 2003. – С. 187–190.
3. Вайдахер Ф. Загальна музеологія / Фрідріх Вайдахер. – Л.: Літопис, 2005. – 630 с.
4. Вдовин Г. Кризис музея как мировоззрения / Г. Вдовин // Мир музея. – 2002. – № 5 (189). – С. 28–31; № 6 (190). – С. 37–39.
5. Культурология: навч. посіб. / упорядн. О. І. Погорілий, М. А. Собуцький. – К.: Видавничий дім «КМ академія», 2003. – 316 с.
6. Омеляченко Ю. А. Джерела вітчизняного музейництва / Омеляченко Ю. А. // Культурологічні студії. – К.: Видавничий дім «КМ academia», 1996. – Вип. 1. – С. 147–162.
7. Омеляченко Ю. А. Домузейні форми нагромадження та використання історико-культурних цінностей / Ю. Омеляченко // Vita antiqua. – 1999. – № 1. – С. 107–115.
8. Омеляченко Ю. А. Перша підсистема музейництва (теоретичні засади, витоки, формування) / Ю. А. Омеляченко //

- Культурологічні студії. – К. : Видавничий дім «КМ academia», 1999. – Вип. 2. – С. 288–311.
9. Омельченко Ю. А. Друга підсистема музейництва (історія, теорія, практика) / Ю. А. Омельченко, Л. О. Данилова // *Vita antiqua*. – 1999. – № 2. – С. 251–257.
  10. Онофрійчук Т. О. Звіт з музейної (ознайомчої) практики / Онофрійчук Т. О. – К., 2006. – 31 с. // Архів кафедри культурології НаУКМА.
  11. Пащенко А. О. Зміна свідомості як чинник розвитку музейництва в добу Відродження й Реформації / Пащенко А. О. // Національний університет «Києво-Могилянська академія». Наукові записки. – К. : АГРАР МЕДІА ГРУП, 2010. – Т. 101. – С. 31–36.
  12. Писаренко Ю. Г. Плюшкин-Плутос и самовосприятие человека через внешний мир / Ю. Г. Писаренко // *Український музей*. – К. : Фоліант, 2003. – С. 191–196.
  13. Пілків М. В. Звіт з музейної (ознайомчої) практики / Пілків М. В. – К., 2006. – 25 с. // Архів кафедри культурології НаУКМА.
  14. Познякова М. С. Звіт з музейної (ознайомчої) практики / Познякова М. С. – К., 2006. – 20 с. // Архів кафедри культурології НаУКМА.
  15. Топоров В. Н. Вещь в антропоцентрической перспективе (апология Плюшкина) / В. Н. Топоров // *Миф. Ритуал. Символ. Образ : Исследования в области мифопоэтического : Избранное*. / В. Н. Топоров – М. : Прогресс : Культура, 1995. – С. 7–111.
  16. Эпштейн М. Парадоксы новизны. О литературном развитии XIX–XX веков / М. Эпштейн. – М. : Советский писатель, 1988. – 416 с.
  17. Японська культура: традиції та сучасність : тези доповідей наукової конференції. – К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2005. – 56 с.

O. Bondarets

NAUKMA AND MUSEUMS: SOME SPECIAL FEATURES OF DIALOGUE

This work is the thesis of the report that was prepared for Scientific and Practice Conference “Museum pedagogy – problems, nowadays, perspectives”, that took place in National Kyiv-Pechersk Historical and Cultural Preserve (September, 2013). The aim of the work is to emphasize on some special features of cooperation between museums and universities. Analysis of experience of such cooperation should be one of the trends of study of museum pedagogy.

Keywords: museum, museum pedagogy, NaUKMA.

Матеріал надійшов 26.09.2013